

УДК 378.011.3-057.175:373.3

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-2.30>**Ю. Є. Зубцова**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету**О. Ю. Рома**керівниця освітніх ініціатив
The LEGO Foundation в Україні

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Статтю присвячено обґрунтуванню організаційно-методичних засад підготовки майбутніх учителів початкових класів до запровадження діяльнісного підходу в Новій українській школі.

Авторами доведено, що одним із шляхів вирішення мети загальної середньої освіти є запровадження діяльнісного підходу у навчання, який сприятиме формуванню різноманітних способів практичної діяльності, розвитку особистісних якостей та творчих здібностей учнів, починаючи з початкової школи.

Наголошується на тому, що за діяльнісного підходу головна увага приділяється активній, різнобічній, продуктивній, максимально самостійній навчально-пізнавальній діяльності учнів. Для учнів початкової ланки така діяльність може реалізовуватися завдяки ігровим методам навчання.

Визначено, що мають змінитися освітньо-професійні програми підготовки педагогічних працівників, що будуть відповідати Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». Акцентується увага на тому, що зміни в освітньо-професійних програмах мають передбачати впровадження компетентнісного, особистісно-орієнтованого підходів в педагогічній освіті, набуття педагогічними працівниками вмінь та досвіду формування компетентностей в учнів, опанування педагогічних технологій, максимальне наближення психолого-педагогічної та методичної підготовки до умов практичної фахової діяльності.

Одним із шляхів вирішення викликів, які стоять перед закладами вищої педагогічної освіти, є перегляд змісту навчальних дисциплін та запровадження нових; введення в навчальний план підготовки бакалаврів та магістрів спекурсів, які б допомогли підготувати майбутніх фахівців до умов роботи в Новій українській школі.

Обґрунтовано переваги запровадження спецкурсу «Навчання через гру», метою якого є оволодіння майбутніми вчителями початкових класів діялісним підходом шляхом застосування ігрових методів навчання. Авторами визначено мету, завдання, зміст та особливості реалізації спецкурсу.

Доведено, що однією із головних умов запровадження спецкурсу є готовність викладача закладу вищої освіти змінюватися, відходити від педагогіки однієї правильної відповіді, відчувати себе членом команди, який працює зі студентами для імітації навчальних ситуацій, з якими вони будуть зустрічатися в професійній діяльності.

Ключові слова: діяльність, навчання через гру, майбутні вчителі початкових класів, Нова українська школа, спецкурс.

Постановка проблеми. Реформування у сфері освіти зумовлені усвідомленням необхідності підготовки підростаючого покоління до життя, формування у дітей та молоді потреби в безперервній освіті. Однією із ключових тез реформування школи є те, що освіта має готувати дітей сьогодні до світу завтра шляхом компетентнісного навчання.

Формування компетентностей передбачає зміщення акцентів з накопичення учнями теоретичних відомостей до готовності практично діяти в різних сферах. Сучасний випускник – особистість, інноватор, патріот – має бути здатний критично та креативно мислити, обґрунтовувати

позицію, вирішувати широке коло проблем, виявляти ініціативу, співпрацювати в команді тощо [5]. Одним із шляхів вирішення мети загальної середньої освіти є запровадження діялісного підходу у навчання, який сприятиме формуванню різноманітних способів практичної діяльності, розвитку особистісних якостей та творчих здібностей учнів, починаючи з початкової школи.

В зв'язку з цим змінюються функції і ролі сучасного вчителя початкових класів, підвищуються вимоги до професіоналізму та виникає потреба у підготовці педагога, який здатний упроваджувати діялісний підхід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У наукових роботах щодо дослідження природи діяльності А. Брушлінський, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Леонт'єв, О. Нікіфоров, Л. Рубінштейн, В. Шевир'єв однією з важливих характеристик вважають активність особистості і наголошують на тому, що саме у процесі діяльності людина створює себе саму. Вченими розкрито поняття «діяльність», її структурні компоненти, їхні властивості й умови взаємодії основних елементів системи. Саме внутрішню (психічну) та зовнішню (фізичну) активність людини, яка скеровується усвідомленою метою, в психології називають діяльністю [8, с. 273]. Відповідно, діяльнісний підхід у навчанні базується на психологічному принципі єдності діяльності та свідомості: свідомість формується у процесі діяльності і проявляється у процесі діяльності та поведінці.

Мета статті – визначити особливості підготовки майбутніх учителів початкових класів до впровадження діяльнісного підходу в освітній процес.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сутність діяльнісного підходу в педагогіці полягає в тому, щоб забезпечити зв'язок між теоретичними знаннями та способами діяльності учасників педагогічного процесу, завдяки яким відбувається розвиток здібностей, формуються вміння орієнтуватися в потоці інформації, обирати стратегію для досягнення визначених цілей.

На думку Т. Молнар, принцип діяльності полягає в тому, що учень, отримуючи знання не в готовому вигляді, а добуваючи їх самостійно, усвідомлює при цьому зміст і форми своєї навчальної діяльності, розуміє і приймає систему її норм, активно бере участь у їх удосконаленні, що сприяє успішному формуванню його загальнокультурних і діяльнісних здібностей [4, с. 77].

За діяльнісного підходу головна увага приділяється активній, різнобічній, продуктивній, максимально самостійній навчально-пізнавальній діяльності учнів. Для учнів початкової ланки така діяльність може реалізовуватися завдяки ігровим методам навчання.

Так, О. Леонт'єв зазначав, що гра – це діяльність, мотив якої лежить в ній самій [3], а Л. Виготський наголошував на тому, що гра спонукає до діяльності, та в ній реалізуються потреби дитини [1, с. 202]. На його думку, гра – джерело розвитку, яке створює зони найближчого розвитку [1, с. 225].

Завдяки грі дитина стає вмотивованою, активно включеною в навчальний процес, відчуває себе комфортно і радісно. Разом з тим постає питання підготовки вчителя початкових класів до створення належних умов для реалізації діяльнісного підходу шляхом використання ігрових методів навчання.

У Концепції розвитку педагогічної освіти зазначено, що підготовка педагога має відповідати

суспільним запитам, сформульованим у професійних стандартах та стандартах освіти, враховувати світові тенденції та рекомендації впливових міжнародних організацій щодо підготовки педагогів [7].

Отже, як зауважує О. Побірченко, ефективність реформування системи освіти і професійної підготовки значною мірою залежить від того, наскільки вища школа зможе звільнитися від шаблонів старих ідей і повернеться обличчям до майбутнього [6, с. 291].

Відповідно, мають змінитися й освітньо-професійні програми підготовки педагогічних працівників, що будуть відповідати Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».

Так, зміни в освітньо-професійних програмах мають передбачати впровадження компетентнісного, особистісно-орієнтованого підходів у педагогічній освіті, набуття педагогічними працівниками вмінь та досвіду формування компетентностей в учнів, опанування педагогічних технологій, максимальне наближення психолого-педагогічної та методичної підготовки до умов практичної фахової діяльності [7].

У зв'язку з неготовністю науково-педагогічних працівників до кардинальних змін у змісті освіти часто превалюють застарілий зміст, методики, технології, форми та методи навчання, які не забезпечують майбутнім педагогам можливості оволодіння компетентнісним навчанням та сучасними ефективними інструментами педагогічної праці.

Сьогодні модель підготовки учительських кадрів, спрямована на передачу студентам певного обсягу знань, умінь і навичок, втрачає свою перспективність. Сучасна стратегія вищої освіти має перенести увагу на розвиток особистості студента загалом, що передбачає низку конкретних дій.

Мета вищої педагогічної освіти наразі вбачається не в підготовці спеціаліста, який глибоко володіє теоретичними знаннями, а компетентного фахівця, здатного до використання та поширення інновацій в педагогічній науці і практиці, перспективного педагогічного досвіду. Важливо, щоб майбутній вчитель був спроможний аналізувати методичні системи, реалізовані у чинних підручниках та навчальних посібниках, з метою з'ясування їхніх переваг і недоліків, і головне – був готовим змінюватися.

Завдання викладачів закладів вищої педагогічної освіти полягає в тому, щоб створити умови, за яких студенти могли б здобувати досвід впровадження діяльнісного підходу. Реалізація цього завдання можлива за умови, що і навчальний процес студентів буде теж здійснюватися через діяльність і з урахуванням особливостей діяльнісного підходу.

Діяльнісний підхід у системі вищої педагогічної освіти передбачає спрямованість освітнього процесу на оволодіння загальними та фаховими компетентностями майбутнім фахівцем, який буде здатним планувати та організовувати освітній процес, забезпечувати навчання, виховання та розвиток учнів, створювати освітнє середовище.

Одним із шляхів вирішення викликів, які стоять перед закладами вищої педагогічної освіти, є перегляд змісту навчальних дисциплін та запровадження нових; введення в навчальний план підготовки бакалаврів та магістрів спекурсів, які б допомогли підготувати майбутніх фахівців до умов роботи в Новій українській школі.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» та з урахування звернення директора департаменту Спільнот навчання через гру The LEGO Foundation Каспера Оттосона Канструпа затверджено план розроблення та імплементації модулів «Навчання через гру» у програми підготовки педагогів у закладах вищої освіти (наказ МОН № 1454 від 26.12.2018 р.).

Мета The LEGO Foundation полягає в побудові майбутнього, де навчання через гру дає дітям можливість стати творчими, зацікавленими учнями, що вчать все життя (Learning through play). Навчання через гру відбувається через радісну, активну участь, змістовний, мотиваційний та соціально інтерактивний досвід [9].

У пілотуванні модулів, яке відбувалось у межах запровадження спецкурсу «Навчання через гру», в 2019–2020 н. р. брали участь Запорізький національний університет, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького, ВНКЗ «Балтське педагогічне училище» Одеської області.

Спецкурс дозволяє вирішити протиріччя між потребою суспільства у професійних педагогах, здатних використовувати нові підходи у навчанні, адаптуватися до змін у системі освіти, та недостатньою зорієнтованістю системи вищої педагогічної освіти на забезпечення їхньої підготовки до професійної діяльності в Новій українській школі. Спецкурс розрахований на 16 практичних занять (32 год.).

Метою викладання спецкурсу «Навчання через гру» є оволодіння майбутніми вчителями початкових класів діяльнісним підходом шляхом застосування ігрових методів навчання.

Основними завданнями викладання спецкурсу «Навчання через гру» є:

- сприяти усвідомленню сутності діяльнісного підходу у навчанні молодших школярів;
- забезпечити формування ціннісного ставлення до гри, її розвивальних, навчальних та виховних можливостей;

- ознайомити студентів з методичними основами керівництва ігровою діяльністю дітей молодшого шкільного віку;

- забезпечити формування готовності до застосування ігрових методів навчання в початковій школі;

- сприяти формуванню вмінь організації педагогічної взаємодії;

- активізувати розвиток гнучкості поведінки, критичності мислення, саморегуляції, рефлексії.

Важливе значення надається формуванню у майбутніх педагогів вмінь:

- створювати ігрове освітнє середовище;
- організовувати ігрову діяльність молодших школярів в освітньому процесі;

- використовувати освітній потенціал гри на навчальних предметах усіх освітніх галузей;

- добирати відкриті запитання для навчального діалогу з учнями;

- використовувати різні джерела інформації;

- добирати та доцільно застосовувати ігрові методи для навчання, виховання, розвитку та соціалізації учнів в освітньому просторі;

- враховувати індивідуальні пізнавальні потреби та інтереси дітей.

Завдяки впровадженню спецкурсу студенти досягають таких компетентностей, як здатність упроваджувати діяльнісний підхід в освітньому процесі, обирати необхідні засоби, форми і методи організації ігрової діяльності молодших школярів; здатність до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел; здатність до ефективної міжособистісної взаємодії.

Під час практичних занять першого модуля спецкурсу «Гра в контексті сьогодення» студенти досліджують зміст поняття «гра» та її роль у формуванні цілісної особистості, дізнаються про психологічні та педагогічні основи ігрової діяльності; вимоги до організації ігрового освітнього середовища; знайомляться з арсеналом інструментів вчителя початкових класів, досліджують особливості впровадження методики «Шість цеглинок», знайомляться з Концепцією «Нова українська школа» та Державним стандартом початкової освіти.

Зміст практичних занять другого модуля «Гра як інструмент та механізм освітньої діяльності в початковій школі» дозволяє ознайомити студентів з тематичною та діяльнісною інтеграцією в освіті, характеристиками гри, компетентнісним потенціалом ігрових методів навчання, особливостями застосування ігрових методів навчання та проєктів на різних предметах освітніх галузей. Протягом занять студенти дізнаються про способи організації командної роботи молодших школярів, усвідомлюють важливість розвитку креативності як ключового вміння людини XXI століття, аналізують роль педагога (дизайнер, організатор, коуч,

фасилітатор, модератор, менеджер, консультант) в освітньому просторі початкової школи.

Протягом спецкурсу відбувається не тільки професійний розвиток майбутніх педагогів, а й особистісний – розвиток критичного мислення, креативності, гнучкості, комунікативних навичок тощо. Під час практичних занять студенти активно, ментально, емоційно та соціально включені в процес навчання, що є запорукою усвідомлення знань.

Однією із головних умов запровадження спецкурсу є готовність викладача закладу вищої освіти змінюватися, відходити від педагогіки однієї правильної відповіді, відчувати себе членом команди, який працює зі студентами для імітації навчальних ситуацій, з якими вони будуть зустрічатися в професійній діяльності.

Висновки і пропозиції. Таким чином, перевагами запровадження спецкурсу є зменшення психологічного напруження студентів, створення творчої атмосфери взаємодії між одногрупниками з метою професійного спілкування, стимулювання свободи вибору, формування здатності до рефлексії та розуміння ролі гри як способу взаємодії педагога з дитиною, способу подачі інформації вчителем, стилю мислення та поведінки педагога.

Перспективою подальших досліджень є вивчення впливу спецкурсу на реалізацію засад діяльнісного підходу під час проведення педагогічної практики.

Список використаної літератури:

1. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. Москва : Смысл; Эксмо, 2004. 512 с.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Политиздат, 1975. 304 с.
3. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. Москва : Мысль, 1965. 472 с.
4. Молнар Т.І. Діяльнісний підхід до організації навчального процесу в початковій школі. *Молодь і ринок*. 2016. № 1. С. 76–79.
5. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
6. Побірченко О. Сучасні орієнтири підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2010. Випуск 34. С. 291–298.
7. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.
8. Сімко Р.Т., Шинкарюк В.А., Шинкарюк А.І. Психологічні особливості активності та діяльності людини. *Проблеми сучасної психології*. 2008. Том 1. С. 272–280.
9. Parker R., Tomsen B.S. Learning through play at school. Billund : LEGO Foundation, 2019. 76 p.

Zubtsova Yu., Roma O. Organizational and methodological principles of preparing future teachers for implementation of the learning through play approach in elementary school

The article considers the rationale for organizational and methodological principles of preparing future elementary school teachers for implementation of the Learning through Play approach in the New Ukrainian School.

The authors have proved that one of the ways of reaching the aim of general secondary education is the introduction of the Learning through Play approach in education which will foster the formation of various ways of practical activity, development of personal characteristics and creative abilities of pupils starting with the elementary school.

It is emphasized that with the Learning through Play approach the main focus is placed on the active, versatile, efficient, maximally independent learning and cognitive activity of pupils. For pupils of the elementary school such activity may be implemented using Learning through Play methods.

It has been determined that educational and professional programs of training teachers should change to meet the Concept of Implementation of the State Policy in Reforming the General Secondary Education «The New Ukrainian School». Attention is drawn to the fact that changes in the educational and professional programs should provide for the introduction of competency building, person-centered approaches in teacher education, acquisition by teachers of skills and experience of forming competencies in pupils, mastering pedagogical techniques, maximum approximation of psychological-pedagogical and methodological training to the conditions of practical professional activity.

One of the ways to address the challenges faced by higher education institutions is to review the content of the disciplines and introduce new ones; introduction into the curriculum of training of bachelors and masters of special courses that would help to prepare the specialists-to-be for working conditions at the New Ukrainian School.

Rationale has been provided for the advantages of introducing a special course “Learning through Play”, which aims at mastering of the Learning through Play approach by elementary school teachers-to-be through the use of play-based teaching methods. The authors define the purpose, tasks, content and features of the implementation of the special course.

It has been proved that one of the principal conditions for implementation of the special course is the readiness of the teacher of a higher education institution to change, to shift away from the pedagogy of one correct answer, to feel as a member of the team who works with students to imitate the learning situations which they will face in their professional activities.

Key words: activity, Learning through Play, future elementary school teachers, The New Ukrainian School, special course.